

ПОПОВИЧ БОГДАН ВАЛЕРІЙОВИЧ

Допускається до захисту:
завідувач кафедри політології
та державного управління
д.політ.н., доцент
_____ Чальцева О.М.
« ____ » _____ 20 ____ р.

**ВПЛИВ ОНЛАЙН МЕДІАРЕСУРСІВ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ
УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Спеціальність 052 Політологія

Бакалаврська робота

Науковий керівник:
Чальцева О.М., доцент кафедри
політології та державного управління,
д. політ. н., доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК:

_____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Попович Б. В. Вплив онлайн медіаресурсів на інформаційну безпеку України в контексті російсько-української війни

У роботі комплексно досліджена проблема впливу ЗМІ на інформаційну безпеку України. Проаналізовані сучасні підходи щодо впливу ЗМІ на інформаційний простір держави та свідомість людей. Висвітлюється зміст та основні фактори, що впливають на інформаційну безпеку України.

Приділена увага дослідженню антиукраїнського контенту. Визначені ключові критерії антиукраїнського контенту. Виділені особливості антиукраїнських наративів в українських ЗМІ. В рамках моніторингу проросійських онлайн ЗМІ проведений аналіз маніпуляцій та фейків в антиукраїнських повідомленнях.

Проаналізована динаміка рівня довіри до українських ЗМІ. Здійснена спроба зв'язати рівень довіри населення до ЗМІ, які розповсюджують антиукраїнський контент в українському інформаційному просторі.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційний простір, фейки, маніпуляція, довіра до ЗМІ.

Popovych B. V. Influence of online media resources on information security of Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian war

The problem of influence of mass media on information security of Ukraine is comprehensively investigated in the paper. Modern approaches to the influence of the media on the information space of the state and the consciousness of the people are analyzed. The paper highlights the main factors influencing the information security of Ukraine are covered.

Attention is paid to the study of anti-Ukrainian content. The key criteria of anti-Ukrainian content are defined. Features of anti-Ukrainian narratives in the Ukrainian media are highlighted. As part of the monitoring of pro-Russian online media, an analysis of manipulations and fakes in anti-Ukrainian reports was conducted.

The dynamics of the level of trust in the Ukrainian media is analyzed. An attempt has been made to link the level of public confidence in the media that distribute anti-Ukrainian content in the Ukrainian information space.

Key words: information security, information space, fakes, manipulation, trust in mass media.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МЕДІАРЕСУРСІВ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО--УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	
1.1. Теоретико-методологічні підходи вивчення медіа та їх впливу на політику.....	9
1.2. Роль ЗМІ у забезпеченні інформаційної безпеки держави.....	15
РОЗДІЛ 2 АНТИУКРАЇНСЬКІ НАРАТИВИ ПРОПАГАНДИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ЗМІ УКРАЇНИ	
2.1. Сутність антиукраїнських наративів в українських ЗМІ	22
2.2. Антиукраїнський контент в онлайн ресурсах «Newsone», «Zik» та «112.ua», «Вести.ua», «Страна.ua».....	27
РОЗДІЛ 3 ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА У СУЧАСНОМУ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОМУ КОНФЛІКТІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ЗМІ УКРАЇНИ	
3.1. Рівень довіри населення до українських ЗМІ.....	35
3.2 Рівень довіри до ЗМІ «NewsOne», «ZIK», «112.ua», «Веси.ua», «Страна.ua».....	39
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах все потужними стають інформаційні технології та все частіше їх використовують у деструктивних цілях. Починають виникати різні протиріччя між державами, що сприяє виникненню інформаційних загроз та розробці методів їх протидії, а державна політика у сфері інформаційної безпеки повинна поширюватися на всі сфери держави та бути достатньо потужною, щоб забезпечити захист державного інформаційного простору.

Інформаційна війна постає як потужна загроза інформаційній безпеці держави, що спрямована на здійснення впливу на модель світу того, хто отримує інформацію, негативного ставлення до культури та історичної спадщини в суспільстві конкурента, маніпулювання громадською думкою і політичною орієнтацією населення для створення політичної напруги, стимулювання недовіри до влади, до ЗМІ та інші завдання.

Гостро постає питання дослідження внутрішніх медіаресурсів України для захисту інформаційної безпеки держави від деструктивних гібридних впливів держави агресора.

Стан наукової розробки. Можна стверджувати, що існує цілий комплекс наукових робіт, що стосуються дослідження ЗМІ та їх впливу на політичний простір. Увагу даній темі приділяли різні зарубіжні вчені серед яких були С. Морган, А. Клімбург, М. Лібікі, Дж. Браян, С. Томпсон, С. Карамурза, С. Расторгуев, А. Зиновьев тощо. Дослідженню ролі ЗМІ в інформаційних війнах сучасності приділено багато уваги з боку як вітчизняних до них належать: В. Конах, Г. Почепцов, І. Завадський, Л. Євдоченко, О. Лазоренко, П. Шпига, Т. Ісакова, Ю. Горбань тощо.

Так, проблемою впливу засобів масової інформації на сучасні політичні процеси займався Г. Хлистун. Висвітлення проблем військових конфліктів у ЗМІ вивчали: В. Лінч, Е Гілбоа, І Блондель, Й Галтунг, тощо.

Питанням впливу на ЗМІ на інформаційний простір, і в першу чергу на інформаційну безпеку держави, займалися А. Головка, В. Торяник, В. Шульга,

І. Громико, М. Кондратюк, О. Григор'єв, О. Зінов'єв, Т. Саханчук. Ці вищезгадані вчені проаналізували всі аспекти та категорії що стосувалися інформаційної безпеки. Також вони проаналізували роль ЗМІ у гібридній війні України та Росії, але при цьому до уваги не були взяті критерії антиукраїнського контенту, який можуть продукувати ЗМІ, що знаходяться на території України.

В цілому варто зазначити, що застосування антиукраїнського контенту в українських ЗМІ, його вплив та критерії на науковому рівні ще недостатньо досліджено, що і обумовило звернення до даної теми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дане дослідження доповнює розробку проблеми впливу онлайн ЗМІ на інформаційну безпеку України в рамках російсько-української війни, уточнено змістовні характеристики антиукраїнського контенту. Також дана спроба зв'язати рівень довіри населення до ЗМІ, які розповсюджують антиукраїнський контент в межах українського інформаційного простору.

Отримані результати можуть бути корисними для подальших досліджень українського інформаційного простору та для підготовки наукової статті, тез та доповідей.

Об'єкт: процес формування інформаційної безпеки України під впливом українських онлайн медіаресурсів під час російсько-української війни.

Предмет: внутрішні онлайн медіаресурси України що продукують антиукраїнський контент.

Гіпотеза: Чим вищий рівень антиукраїнського контенту в українських ЗМІ, тим нижчий рівень довіри до них, а рівень загроз інформаційній безпеці в рамках російсько-української війни буде зростати.

Мета: визначити рівень антиукраїнського контенту в українських ЗМІ та його вплив на інформаційну безпеку України.

Досягненню поставленої мети було підпорядковано розв'язання наступних наукових завдань:

- Систематизувати досвід забезпечення інформаційної безпеки в умовах ведення гібридних війн;
- Виокремити основні фактори, що загрожують інформаційній безпеці України;
- Виділити основні критерії антиукраїнського контенту;
- Визначити специфіку антиукраїнського контенту в українських ЗМІ;
- Проаналізувати рівень довіри до українських ЗМІ;
- Визначити чи впливає рівень антиукраїнського контенту на рівень довіри до ЗМІ.

Методи та методики дослідження обумовлені особливостями об'єкта та предмета дослідження. Розв'язання поставлених завдань стало можливим завдяки використанню таких загальнонаукових і спеціальних методів та методик дослідження:

Методика медіамоніторингу дозволила відслідкувати антиукраїнський контент в українських ЗМІ.

- методика дискурс-аналізу дозволила проаналізувати антиукраїнський контент в медіа.
- Методика системного аналізу дозволив систематизувати полідисциплінарний теоретико-методологічний досвід вивчення предмету і запропонувати концептуальні положення інформаційної безпеки, інформаційного простору та факторів, що можуть впливати на інформаційну безпеку.
- контент-аналіз дозволив проаналізувати текст повідомлень у проросійських ЗМІ, які діють на території України.
- метод івент-аналізу дозволив проаналізувати події, які могли призвести до хвилі антиукраїнського контенту. Також дозволив проаналізувати на що були спрямовані повідомлення та які наміри мали пропагандисти продукуючи подібний контент.

Досягнення поставленої мети і завдань стало можливим при використанні наступних типів джерел:

- **Періодичні видання.** Були використані місцеві видання такі, як університетські вісники: «Вісник Академії митної служби України», «Вісник Московського університету», «Вісник Харківської державної академії культури», «Вісник Національного університету «Львівська політехніка», збірник праць збірник праць «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук».

- **Періодичні журнали:** «Ефективна економіка», «Право і суспільство», «Молодий вчений».

- **Підручники:** Квіт С. «Масові комунікації», Бакулев Г. П. «Массовая коммуникация: Западные теории и концепции».

- **Інтернет-видання онлайн ЗМІ.** Під час дослідження були використані сайти інтернет-видань «Вести.ua», «Страна.ua», сайти загальнодержавних телеканалів «Перший», «ZIK», «NewsOne», «112.ua».

Структура роботи зумовлена логікою дослідження, що впливає з його мети і основних завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів та підрозділів до них, висновків та списку джерел, використаних в процесі написання роботи.

Загальний обсяг наукової роботи становить 54 сторінок. Список використаних джерел містить 47 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МЕДІАРЕСУРСІВ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

1.1 Теоретико-методологічні підходи вивчення медіа та їх впливу на політику

Одним з основних трендів розвитку сучасного суспільства є різке зростання значення інформаційно-комунікаційних технологій, які серйозним чином впливають на зміни, що відбуваються в соціальній структурі суспільства. Швидкими темпами зростає роль засобі масової інформації, оскільки за останні два десятиліття світ перетворився в глобальне інформаційне село, що вплинуло на всі сфери життя суспільства. Масова комунікація стала багатого та різноманітною, оскільки більше тривалий час вона була предметом самостійних досліджень. Проблематика досліджень розширялась в міру виникнення і поширення нових каналів передачі інформаційних повідомлень. Нові технології, що поширюються в суспільстві ставлять перед наукою завдання виявити їх значення для суспільства та медіа.

Різні вчені досліджували вплив ЗМІ на громадян та їх політичну думку. П. Бурд'є визначав ЗМІ як головний інструмент, який застосовують для «обдурення» мас. У. Ліппман у праці «Громадська думка», яка вийшла в 1922 р. розглядає участь ЗМІ в електоральних процесах США і доводить, що ЗМІ мають багато можливостей в формуванні політичних уподобань населення [27, с. 100]. Надалі, в 1960-і роки, ця концепція була доповнена Б. Коеном, який розробив свою власну теорію і дав визначення особливого ефекту ЗМІ, що дозволяє управляти інформаційними хвилями й, відповідно, темами тих чи інших політичних дискурсів. Він назвав даний феномен – «ефект порядку денного». Люди можуть думати будь-що і ЗМІ не можуть спонукати маси думати в певну напрямку, але вони можуть здійснювати вплив і формувати тему для роздумів [24, с. 79].

Основою для вчення біхевіоризму вчення є позитивізм. Прихильники біхевіоризму вважають, що лише поведінка може досліджуватися об'єктивно. Головним завданням для політичних інститутів є контроль над поведінкою індивідів. У кожного з нас є певні пакети ідей і цінностей, які є відтворенням ідеологічної прихильності. Ми ці ідеї пов'язуємо між собою. Кожен з нас реагує на певні стимули зовнішнього середовища [30]. Розумові ж процеси не підлягають дослідженню, бо недоступні для об'єктивних методів. Через це під час досліджень мотивації поведінки не беруться до уваги, вона розглядається як реакція на стимул. Комунікативна поведінка в рамках теорії біхевіоризму досліджується саме в системі «стимул — мовна реакція». Школа біхевіоризму вивчала вплив медіа і реакцію аудиторії на подію та інформацію. Застосовуючи цю теорію можна зрозуміти ставлення населення до тих, чи інших повідомлень [15, с. 45].

Також є вчення психоаналізу, вперше термін, якого було вжито Зигмундом Фрейдом у 1902 р. Зігмунд Фрейд став першим, хто розділив розумовий досвід на свідомий і підсвідомий, а структуру психіки особистості – на боротьбу один з одним частин Воно (Ід), Я (Его) та Над-Я (Супер-Его). Ід (Воно) – це примітивні, інстинктивні й уроджені аспекти особистості. Его (Я) – це компонент психічного апарату, відповідальний за прийняття рішень. З метою перетворення і реалізації потреб у соціально прийнятному контексті, Его черпає з Ід частину енергії, забезпечуючи безпеку і самозбереження організму. Воно використовує стратегії осмислення і сприйняття у своєму прагненні задовольняти бажання і потреби. Коли розумна частина Его поступається «Воно», яке прагне до задоволення, людина впадає в істерію. Супер-Его – останній компонент особистості, що розвивається, визначає систему цінностей, норм і етики, розумно сумісних з тими, що прийняті в оточенні окремого індивідуума [19].

Люди є вразливими до маніпуляцій ЗМІ. Стимули ЗМІ й Воно можуть спричинити реакцію, яку не буде контролювати Его і Супер-Его. Тому варто досліджувати ЗМІ, які можуть спричинити непередбачувані реакції від мас, які

можуть бути негативні як для населення, так і для влади. Оскільки ЗМІ є частиною інформаційної безпеки держава повинна розробляти ефективну політику, для збереження власного інформаційного простору від агресії іншої держави, що може застосувати пропаганду для вищезазначеної непередбачуваної реакції.

Важливий внесок у психоаналіз вніс Еріх Фромм. Він досліджував робітників у Німеччині й хотів визначити чи отримають нацисти підтримку від цих людей. Він вивчав неусвідомлені мотиви поведінки людей. Також він говорив що ідеологічні та економічні фактори впливають на особистість [42]. Він стверджував, що представники політичної сфери та олігархату розігрують у парламенті показові видовища і їх потім висвітлюють в ЗМІ. У цьому випадку переважають комерційні інтереси над інтересами громадськості. Відсутність відкритого обговорення стає звичною справою, а громадська думка формується через маніпуляції, прикладом яких може бути реклама [37].

В рамках біхевіоризму Гарольд Лассуел одним із перших запропонував досліджувати проблему контент-аналізу, а також використовував у дослідженні соціальну психологію та психоаналіз для дослідження військових пропагандистських текстів. Зважаючи на теоретичні розробки Гарольда Лассуела варто зауважити, що протягом Першої світової війни сформувались перші уявлення про силу масової комунікації. Вони були не узагальнені, але вже тоді Гарольд Лассуел описав теорію «магічної кулі». Основна суть цієї концепції полягає у тому, що усі члени аудиторії однаково сприймають повідомлення, що продукують мас-медіа і це викликає безпосередню реакцію. Метафора Гарольда Лассуела, стала класикою теорії комунікації й полягає в тому, що інформація наче «магічна куля» потрапляє із мозку однієї людини в мозок іншої та автоматично трансформує ідеї, почуття, знання або мотивацію [3, с. 39].

Ще один підхід – це лінгвістичний структурний функціоналізм прихильники, якого займаються вивченням структурних зв'язків між фактами соціального життя, соціальними структурами, культурними нормами і

цінностями на основі яких діють ЗМІ та особою. Структурний функціоналізм активно застосовували такі вчені як Фердинанд де Сосюра.

У своїй кар'єрі Леонард Блумфілд займався розробкою загальної та всебічної теорії мови. Його перше формулювання вбудувало цю теорію в концептуалістичні рамки на користь різноманітного біхевіоризму. Він також відкинув класичну думку про те, що структура мови показує структуру думки, для нього структура мови була центральним об'єктом лінгвістичного вивчення, а отже і когнітивної науки, якби цей термін був популярним у його часи. Він стверджував, що вся мовна структура може бути визначена шляхом застосування аналітичних процедур, починаючи з найменших одиниць, що поєднують звук і значення, які називаються морфемами. Показуючи, як ідентифікувати морфеми, він показав, як ідентифікувати як менші одиниці, такі як фонеми, так і більші, такі як слова, фрази та речення.

Фердинанд де Сосюра – перша людина, яка формулює спосіб систематичного аналізу мови, який також може бути використаний для аналізу системи знаків. Він сказав, що мова - це система знаків, що виражають ідею, тоді її можна порівняти із записаною фразою, символічною церемонією, способом тощо. Багато хто вважає Де Сосюру творцем сучасної теорії структуралізму, невід'ємною частиною якої є його мова та умовне звільнення. Він вважав, що значення слова ґрунтується менше на об'єкті, до якого воно відноситься, а більше на його структурі. Простіше кажучи, він припустив, що коли людина вибирає слово, він робить це в контексті того, що мав шанс вибрати інші слова [46, с. 5-7].

Ідеї структурного функціоналізму активно використовувалися дослідженнях масової комунікації, зокрема Робертом Мертоном та Полом Лазарсфельдом. Лазарсфельд досліджував як розповсюджується інформація зі ЗМІ і запроваджує «двоступеневий рух інформації». Спершу вона впливає на тих, хто є лідерами громадської думки, це може бути церква чи політичний інститут чи людина, потім інформація надходить до маси. Лідери думки впливають на таких як вони. Також наголошував, що важливо яке місце в

житті посідає лідер [45, с. 1-2], [17], [15, с. 47]. Структурний функціоналізм в рамках даної роботи можна застосовувати для дослідження розповсюдження інформації, як вона вплинула на лідерів думок та як відреагувало на неї населення.

Наступним важливим підходом для масової у комунікації був постструктуралізм. В рамках даного підходу важливим дослідником масової комунікації був Юрген Хабермас. Він висуває поняття публічності та суспільності. Він також був прихильником демократії й досліджував соціалізацію людей та їх ідентифікацію з певною групою, де основним є вербальне і невербальне спілкування. Згідно з Хабермасом у порівнянні з друкованими повідомленнями, телеканали, що надсилаються новини, своєрідно обмежують реакцію своїх одержувачів. Вони залучають очі та вуха публіки під своїм заклинанням, але водночас, віднімаючи відстань, позбавляють можливості щось говорити та не погоджуватися. Отже, за словами Юрген Хабермаса, опосередкований світ є публічною сферою лише на вигляд, як і приватна сфера, яку ЗМІ обіцяють споживачам. Юрген Хабермас назвав продукт культури мас-медіа одним із «інтеграції» інформації з критичними дискусіями, журналістських форматів з новими формами, сформованих інтересами людини. «Культура інтеграції» також уподібнює рекламу як «свого роду супергасло» і є засобом політичної та економічної пропаганди, стаючи неполітичною та «псевдоприватизованою». Юрген Хабермас задокументував зміну функції публічної сфери в рамках «трансформації видатного інституту публічної сфери - преси». Хабермас простежує ранню появу преси як «малий кустарний бізнес», який слідував принципам раннього капіталізму [47, с. 26-27]. Важливою теорію для дослідження медіа обґрунтував Стюарт Холл. Він особливо цікавився медійною тематикою, розробляв концепт медіа імперіалізму. Аудиторія розглядалась як форма опозиції панівній ідеології. Стюарт Холл вивчав вплив пропаганди на аудиторію та гегемонію у комунікаціях [15, с. 44].

В теорії Стюарта Холла комунікація не обмежується тільки функцією передачі повідомлення, а залишає місце для контексту та інтерпретації. Автор теорії згадує, що будь-яке повідомлення перш ніж потрапити до одержувача проходить серію стадій трансформації. Комунікація ініціюється медіаінститутами, які задають типові, повторювані й, відповідно, зрозумілі для аудиторії смислові рамки. Окремі повідомлення «кодуються», часто у формі усталених тематичних жанрів, які мають очевидний сенс для їх інтерпретації аудиторією. Стюарт Холл стверджує, що декодує повідомлення по-своєму. Автор теорії вважає, що декодований смисл не завжди збігається із закодованим смислом, який був закладений відправником повідомлення. Результат декодування може надати повідомленню абсолютно непередбачуваного змісту. Часто також невизначеністю сенсу та можливістю діаметрально протилежних інтерпретацій користуються свідомо [31, с. 18-19].

Важливо знати, що теорія ґрунтується на основних положеннях семіотики, зокрема, про те, що повідомлення, трансльовані ЗМІ, є навантаженими візуальними та вербальними знаками, які утворюють, певний знаковий простір. Жоден текст не може існувати поза певним контекстом, породженим особливостями системи, в якій він був створений та функціонував. За допомогою методу семіологічного аналізу, на думку Р. Барта, можна було здійснювати кодування та декодування повідомлення, деміфологізацію знаків, текстів та повідомлень із метою повернення їм первинного значення. Власне, саме це Стюарт Холл і намагається зробити у своїй книзі на прикладі телебачення. Дану теорію можна застосувати для виявлення ставлення населення до контенту, який надходить від ЗМІ та до самих ЗМІ [31, с. 18].

Після розпаду Радянського Союзу в Україні почали формуватися напрацювання в галузі масової комунікації. У 90-тих роках було створено низку робіт які стосувалися масової комунікації та ЗМІ. Свій внесок у комунікативну сферу зробили Тетяна Анікеєва, Володимир Іванов, Володимир Різун, Володимир Вергун, Ольга Зернецька. Наукові напрацювання даного

періоду стали базисом для становлення української наукової школи масової комунікації. Серед сучасних дослідників, як вивчають різні аспекти впливу медіа на політику слід виділити Георгія Почепцова, Євгена Магду, Людмилу Смолу, Світлану Чукут, Сергія Бондаренка, Тетяну Попову та інші [28].

В підсумку варто зазначити, що проаналізовані наукові напрацювання щодо безпеки в комунікаційній сфері, впливів ЗМІ та підходів до їх вивчення в роботах Пола Гросвайлера «Юрген Хабермас: Медіаеколог? Праці Асоціації медіаекології», Олега Панченка «Роль засобів масової інформації в системі державного управління інформаційною безпекою», «Бірмінгемська школа культурних досліджень: модель кодування/декодування Стюарта Холла», Осипової Надії та Євгена Юрченка «Средства массовой информации в современном обществе: теоретико-методологический анализ новейших подходов», Іванни Макух-Федоркової «Наукове вивчення впливу ЗМІ в дослідженнях американського політолога Гарольда Лассуела», Сергія Квіта «Масові комунікації» та ін. Дані наукові напрацювання є потужною теоретичною базою для проведення будь-яких досліджень стосовно медіа як суспільного інституту, що здійснює вплив та формує порядок денний у населення. Вони дозволяють проаналізувати динаміку висвітлення події за певний проміжок часу, визначити якою буде можлива конотація у населення, проаналізувати стимул та реакцію населення, виявити пропагандистський текст в якому рівномірно повторюється певна категорія і має маніпулятивний характер, проаналізувати категорії про які думав автори під час написання тексту та виявити загрози національній безпеці в інформаційному просторі.

1.2 Роль ЗМІ у забезпеченні інформаційної безпеки держави

Інформаційна безпека нерозривно пов'язана з інформаційними ресурсами, які включають всю інформаційну інфраструктуру, яка належить державі. Інформаційну інфраструктуру держави підкріплює її право формувати

та здійснювати національну інформаційну політику, регулювати власність на інформаційні ресурси, які були створені з використанням державних коштів. Також держава регулює створення національних інформаційних систем та регулювання доступу інших держав до інформаційних ресурсів України.

Інформація може бути охарактеризована як субстанція, що розглядається стосовно певної системи якою може бути людина чи інститут. Також інформація може розглядатися як ресурс, який може впливати на систему. Інформація є оголошеним чи опублікованими повідомленнями, відомостями про конкретні події, що сталися в світі, державах чи суспільстві, які людина сприймає

Інформація - документовані або публічно оголошені повідомлення, відомості про події та явища у світі, суспільстві, державі, які людина сприймає через медіа до яких можна віднести з мережі мовлення та зв'язку, пресу та ін. Згідно із чинним законодавством інформація може бути з відкритим та закритим доступом Відповідно до чинного законодавства інформація може бути відкритою та з обмеженим доступом [9, с. 41].

Інформаційне суспільство постає як суспільний організм і формується у багатьох розвинутих державах. В його основі лежить ефективне використання інформації у всіх сферах життя. Воно є суспільством постіндустріального типу, в якому значну роль відіграє інформація.

Британський вчений Ентоні Сміт вважає, що глобальна інформаційно-комунікативна мережа постає як «основа сучасної цивілізації». Комунікативна мережа вплинула на формування інформаційного суспільства. В свою чергу вона породила інформаційний синдром, який вимагає зусиль спрямованих на його подолання. Феномен інформаційного синдрому пов'язаний з наступними явищами:

- розділення суспільства;
- загроза виникнення влади тих, хто має монополію на інформацію;
- суперечність між універсальними завданнями демократії та потребами традиційного суспільного розвитку;

– з використанням демократичних засобів виникають труднощі подолання труднощі подолання гегемонії на інформацію [38, с. 153].

Інформаційна безпека є станом захищеності правил, які встановлені законом та згідно з якими здійснюються інформаційні процеси в державі, які що забезпечують умови існування і розвитку людини, всього суспільства та держави [43].

Інформаційна безпека України, – на думку вчених Громика І. та Саханчука Т., – це стан захищеності державних інтересів при якому забезпечується застосування превентивних заходів, виявлення та усунення внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз, збереження інформаційного суверенітету держави та безпечний розвиток міжнародного інформаційного співробітництва [10, с. 153].

Варто зазначити, що інформаційний простір – це середовище, де здійснюється формується накопичується, зберігається та розповсюджується інформація. Інформаційний простір України – є інформаційним простором, на який розповсюджується компетенція України. В контексті цього інформаційна безпека є станом захищеності інформаційного простору, який гарантує розвиток людини, суспільства та держави.

В додаток до цього, інформаційна безпека України, є частиною складовою національної безпеки, яка передбачає застосування системи превентивних заходів в органах державної влади, що здійснюються для забезпечення розвитку державності, соціального прогресу та інтелектуального розвитку країни.

Інформаційна безпека є важливою функцією держави. Для її забезпечення необхідне ефективне законодавство у сфері інформаційної політики, в державі повинна забезпечуватися свобода інформаційної діяльності, захист та збереження права держави на стратегічні об'єкти інформаційної інфраструктури України та охорона секретної інформації. Також з врахуванням досягнення науки та

техніки повинен відбуватися розвиток національних інформаційних ресурсів в Україні.

ЗМІ функціонують для накопичення, опрацювання та аналітичної роботи з інформацією. Цю інформацію вони доводять до різних соціальних груп використовуючи різні технічні засоби. Головними функціями ЗМІ є: інформаційна, освітня, функція соціалізації, критики й контролю, мобілізаційна, інноваційна, оперативна, функція формування громадської думки [8].

ЗМІ є потужним інструментом, який застосовують для впливу на інформаційний простір держав. Вплив на інформаційну безпеку пов'язаний з впливом на самі ЗМІ.

Одним з факторів є вплив на нормативно-правове регулювання. Значна частина юридичних документів, що повинні регулювати дії ЗМІ та інших акторів в інформаційному просторі, є не ідеальними і можуть містити неузгоджені між собою положення.

ЗМІ в Україні часто є заполітизованими і використовуються фінансово-промисловими групами для представлення власних інтересів. В таких умовах постає необхідність урегулювання діяльності ЗМІ на законодавчому рівні. При цьому в державі повинен бути баланс між цілковитим контролем держави над ЗМІ та свободою слова.

Другим фактором, який загрожує інформаційній безпеці є комерціалізація діяльності ЗМІ. Вони використовуються як ідеальний засіб передачі насильства, що може сприяти поширенню мови ворожнечі та розважальних шоу, які зменшують напруження у суспільстві.

Також, серед цих матеріалів можуть бути підготовлені на замовленні статті, репортажі чи інтерв'ю з експертами, які мають негативне спрямування та використовуються для псування іміджу владних структур, а інколи навіть створення позитивного іміджу іноземних осіб чи організацій, які поширюють антиукраїнські наративи.

Важливим фактором також є і те, хто є власником. Практично всі ЗМІ представляють інтереси фінансово-промислових груп або осіб, які замовляють матеріали на конкретну тему. ЗМІ може здійснювати пропагандистську діяльність на користь держави агресора, якщо власник з нею пов'язаний [32].

Слід зауважити, що значний вплив ЗМІ на політичний процес важко переоцінити. При цьому можуть залишатися дискусії щодо ступеня впливу ЗМІ на споживачів контенту.

Політична практика свідчить, що часто ЗМІ можуть підвищувати рівень напруги у суспільстві та надавати негативне значення подіям, що може призвести до ворожнечі у суспільстві [16, с. 111]. При цьому ЗМІ можуть нести не лише негативний вплив, здійснюючи формування ненависті та ворожнечі. Вони можуть посприяти вирішенню конфліктів у суспільстві та знівелювати їх негативний вплив запобігши людським втратам та матеріальним втратам [16, с. 112].

В Україні діяльність ЗМІ пов'язана з гібридною війною, коли наявний інформаційний тиск з боку країни-агресора. При таких реаліях суспільно-політичної ситуації роль мас-медіа пов'язана на виконанні наступних функцій:

- ЗМІ можуть надавати об'єктивну та неупереджену інформацію, яка буде спиратися на факти з достовірних джерел;
- З використанням ЗМІ можна доносити правдиві новини та захищаючи населення від деструктивних фейків та антиукраїнських наративів, які поширює РФ;
- ЗМІ можуть покращувати імідж чинної влади та швидко інформувати про суспільно-важливі рішення владних структур;
- ЗМІ забезпечують баланс в інформаційному просторі, оскільки постають як альтернатива на протигагу державним інформаційним джерелам;
- ЗМІ є елементом, що підтримує громадянську культуру та мораль у суспільстві [7, с. 310].

Не дивлячись на те що в сучасній Україні громадянське суспільство та демократична політична система знаходяться поки що на стадії зародження,

українські ЗМІ реалізують вищеперераховані цілі. Хоча, слід зазначити, що дуже часто вітчизняні мас-медіа виконують роль засобів політичної агітації та реклами, що аж ніяк не сприяє підвищенню якості функціонування інформаційної безпеки.

Зважаючи на сучасні умови варто зауважити, що ЗМІ виступають в ролі недержавного суб'єкта захисту інформаційного простору та його безпеки і як інструмент ведення інформаційної війни. У першому варіанті ЗМІ стають інструментом антипропагандистської діяльності та просвітницької діяльності.

В другому варіанті ЗМІ використовуються як інструмент пропагандистської діяльності держави агресора задля досягнення своїх загарбницьких цілей.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що безпека в інформаційному просторі стала важливою для України в умовах сучасного військово-політичного конфлікту з РФ. Вона постала, як складова національної безпеки, яка розуміється як стан в якому забезпечується стабільність інформаційного простору. його сталий розвиток та захист від зовнішнього та внутрішнього втручання.

Тому державі важливо розробляти ефективну політику для забезпечення захисту як захисту інформаційного простору та інтересів громадян, так і захисту національної безпеки та суверенітету держави.

Використовуючи вищезазначені теорії Теорія комунікації Юргена Хабермаса, теорія «магічної кулі» Гарольда Лассуела та підходи психоаналізу біхевіоралізму, та лінгвістичного структурного функціоналізму можна зрозуміти, як буде сприйнятий антиукраїнський та різноспрямований контент і надалі спрогнозувати реакцію населення на той чи інший контент, що стосуватиметься інформаційної безпеки України.

Можна стверджувати, що існує ціла низка теорій в рамках підходів, що дозволяють більш якісно дослідити вплив ЗМІ на маси, сприйняття інформації населенням, реакцію населення на пропаганду держави агресора проти України та зрозуміти дискурсивну природу повідомлення.

Теоретичні підходи дозволяють проаналізувати ЗМІ, реакцію населення, конотацію конкретного повідомлення населенням. При цьому маніпуляції, що застосовуються через ЗМІ не можуть змусити населення мислити чи діяти певним чином, але вони можуть здійснювати вплив і формувати тему для роздумів.

РОЗДІЛ 2. АНТИУКРАЇНСЬКІ НАРАТИВИ ПРОПАГАНДИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В ЗМІ УКРАЇНИ

2.1 Сутність антиукраїнських наративів в українських ЗМІ

Дезінформаційна діяльність Російської Федерації та втручання в політичну ситуацію в Україні та в інформаційний простір спостерігалася завжди. Для цього пропагандисти застосовують маніпуляцію суспільною думкою. Пропагандистами активно використовується дискредитація українських політиків, чинного президента держави, владних рішень та поширення фейкових новин, що містять в собі маніпуляцію емоціями, повторення антиукраїнських повідомлень та поширення цієї пропаганди серед широких верств населення.

Протягом останніх восьми років нелінійного конфлікту та агресії проти України здійснена значна кількість спроб втручання Російської Федерації в український інформаційний простір. Антиукраїнські наративи та фейки, які поширюються проти України з деструктивними та загарбницькими цілями, спрямована як на аудиторію власної держави, так і на споживачів інформації з України в цілому та інших держав.

РФ здійснюючи пропагандистську діяльність використовує різні прийоми в рамках яких, постійно поширюють думки фейкових експертів, оціночні судження пропагандистів та ключові позиції російської влади. Ворог використовує її як засіб гібридної війни з державами Заходу та Україною в цілому. Кремлівська пропаганда застосовує вже затверджені російською владою наративи. Згідно з подібними дослідженнями Інституту масової інформації така пропаганда з використанням наративів може містити фейки, маніпуляції та дезінформацію [40].

Дезінформація полягає у цілеспрямованому створенні та поширенні неправдивої маніпулятивної інформації, що поширюється з метою обману та дезорієнтації населення.

В свою чергу, фейки, які поширює російська пропаганда є свідомою, неправдивою та спотвореною інформацією, що розрахована на громадян які не звикли перечитувати та аналізувати інформацію, звикли читати лише заголовок.

Згідно з дослідженням Інституту масової інформації до характерних ознак фейків можна віднести:

- подання фейкових фактів про події в Україні;
- інформація, підґрунтям якої є сумнівні, невідомі нікому або анонімні джерела;
- перекручені та неправдиві рейтинги та опитування громадськості;
- фейкова інформація про політичні сили в країні;
- повідомлення подане односторонньо псевдоекспертом.

Різні види маніпуляцій є важливими для проросійської пропаганди, оскільки вони сприяють сприйняттю недостовірної інформації. Маніпуляція являє собою засіб інформаційного впливу на поведінку та погляди індивіда, який свідомо використовується пропагандистами та проросійськими ЗМІ на території України для досягнення пропагандистських цілей замовника [40].

Основними ознаками маніпулятивних повідомлень є:

- оціночні судження, що не підкріплені фактами;
- подання повідомлення у перебільшеному чи применшеному форматі;
- джінса, що може акцентувати на позитивних або негативних при необхідності замовчуючи одну чи іншу сторону;
- повідомлення, в якому інформація подана не в повному обсязі, що спрямоване на формування певної негативного чи позитивного уявлення у аудиторії щодо конкретної події;
- Заголовок статті, що не відповідає змісту основного повідомлення. В такі матеріалах заголовок може бути спрямований на читачів, які не звикли читати всю статтю;
- стаття та її лід містять маніпуляцію емоціями та не розкривають основної суті новини;

- несправжні проплачені «експерти», які мають досвід в іншій сфері або спеціалістами в іншій галузі або взагалі не є спеціалістами [40].

В Україні є низка ЗМІ з проросійською риторикою, сайти яких наповнюються контентом з окупованих територій. Посилаючись на російські ЗМІ або українські з проросійською риторикою, вони вдають, що дотримуються журналістських стандартів, а повідомлення з активно використовують сайти терористів. До таких ЗМІ належать: «Страна.ua», «Весті.ua», «112.ua», «NewsOne».

Основним завданням для таких ЗМІ є стимулювання лояльності своєї аудиторії та відсторонювати її від засобів масової інформації, які можуть доносити деструктивну для фейків реальності. Поширюються відкриті маніпуляції проти України, але саме такий контент публікується на сайтах діючих українських ЗМІ «Страна» та «Весті». Його потрібно відстежувати та припиняти діяльність таких ЗМІ.

В російських пропагандистських ЗМІ практично будь-яка подія може бути використана як привід для створення пропагандистської новини з маніпулятивним повідомленням. Ці повідомлення постають як невід'ємний елемент пропаганди, що може викликати у споживачів контенту депресію та навіть відчуття депривації та нездатності приймати рішення та діяти [36].

Згідно з Інститутом масової Інформації можна виокремити основні антиукраїнські наративи:

- Осуд Революції Гідності 2014 року та українських військових;
- Україна є проблемною країною;
- Україна порушує Мінські домовленості;
- Крим є і завжди був російським;
- Екстремізм / нацизм в Україні;
- Осуд і посування іміджу чинного президента та представників української влади та депутатів;
- «розкольникство» у православній церкві України;

- Україна – «держава, яка не відбулась» або «держава-невдаха»;
- Утиски російськомовних громадян в Україні;
- «Донбас російський»;
- Будівництво Північного потоку;
- «Незаконне захоплення влади в Україні внаслідок повалення законного керівництва та прихід до влади нацистів» [40].

При проведенні інформаційних операцій Кремль прагне максимально використовувати кожен подію. Часто пропагандистські операції проводяться в той період, коли суспільство найбільш до них вразливе, під час зміни еліт в країні, аномії та кризових періодів.

В Україні новий потік проросійської пропаганди з наративами про «зовнішньому управлінні», «державний переворот» і «нацистів» припав на листопад в річницю початку Євромайдан та початок грудня. Українці вийшли на протести на підтримку євроінтеграції 21 листопада 2013 року після призупинення владою процедури підготовки до підписання Угоди про асоціацію України з Євросоюзом. Попри спроби силового придушення протестів і жорстокі репресії Революція Гідності зміцнила прагнення українців до євроінтеграції та європейський розвиток економіки країни. За минулі вісім років Кремль не змінив з втратою контролю над Україною.

Вже 2020 року спостерігалось посилення антиукраїнської пропаганди. Причиною такого посилення став День Гідності, який відбувся у листопаді та став каталізатором для чергового потоку російської пропаганди.

Публікації подібних повідомлень з'явилися на всіх проросійських медіаресурсах України. Частота появи таких матеріалів пов'язується з тим, що повторення наративів є основою для російської пропаганди.

Міжнародна ініціатива експертів iSANS проаналізувала антиукраїнські наративи пропагандистських ЗМІ, які були проти України та спрямовані на розпалення ворожнечі між українцями та білорусами.

Експерти виділяють основні пропагандистські наративи щодо України. Серед них:

- 1) Україна знаходиться під зовнішнім управлінням і у владі маріонеток Заходу.
- 2) Україна знаходиться у владі фашистів, нацистів.
- 3) Без союзу з Росією Україна приречена на розвал, немає перспектив державності.
- 4) Росія не має відношення до конфлікту на Донбасі, приєднання Криму було виправданим [1].

Пропагандисти РФ створюють нескінченні потоки фейків і маніпулятивних історій. Хоча іноді вони можуть здатися обурливими або дурними, вони далеко не випадкові. Російська пропаганда як для вітчизняної, так і для зарубіжної аудиторії використовує пропагандистські методи закладені ще у Радянському Союзі. Хоча фейкові новини та дезінформація привертають всю увагу західних суспільств, вони є лише частиною гібридної війни Росії, заснованої на секретній радянській техніці рефлексивного контролю. Віртуальна реальність, яку створює Росія, має на меті змінити бачення реальності її жертвами.

РФ застосовує радянські методи спецпропаганди або мистецтво сіяти розбрат в рядах ворога. І вони масово використовуються російською пропагандистською машиною - проти самих росіян, щоб утримати Путіна при владі та здійснювати операції по зовнішньому впливу.

Підсумовуючи варто зазначити, що класифікація антиукраїнських наративів здійснена Інститутом масової інформації та iSANS дозволяє чітко виокремити антиукраїнський контент в українських ЗМІ. Це дозволить більш чітко як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні досліджувати контент, запобігати загрозам інформаційній безпеці та втручання ворожої пропаганди в інформаційний простір України.

2.2 Антиукраїнський контент в онлайн ресурсах «Newsone», «Zik» та «112.ua», «Вести.ua» «Страна.ua»

Україна зіткнулася з російською пропагандою в рамках гібридної війни з РФ. Протягом російсько-української війни стало зрозуміло, що прокремлівські ЗМІ ведуть інформаційну війну з Україною використовуючи пропагандистські наративи та поширюють фейки. Дане дослідження показало, що аналогічні фейки та прокремлівську риторику поширюють також і українські ЗМІ.

Був проведений медіамоніторинг антиукраїнського контенту в українських онлайн ЗМІ «NewsOne», «ZIK», «112.ua», «Newsone» і сайт «Страна.ua». Моніторинг включав перегляд та аналіз матеріалів, опублікованих в інформстрічках сайтів онлайн ЗМІ. Кожен випадок вживання антиукраїнської риторики фіксувався незалежно від того, чи було це частиною авторського тексту, чи висвітленою в ЗМІ цитатою. Моніторинг коментарів на сайті та соцмереж не проводився. Попри це, варто зазначити, що необхідність такого моніторингу входить до кола питань відповідальності ЗМІ, за контент, який був розміщений на їх сайтах.

Для аналізу було виокремлено період з 1 листопада 2020 по 1 січня 2021 року, в який відбувалося святкування Дня Гідності, обговорення виборів в Україні. Подібні теми ставали основними для формування антиукраїнського контенту, критики влади та маніпуляцій з боку проросійських ЗМІ, які діють на території України.

В інформаційних ресурсах Медведчука сайтах телеканалів «112.ua», «Newsone», «ZIK» всього виявлено 40 матеріалів, які показали наявний в собі антиукраїнський контент.

Основними критеріями моніторингу були:

- Україна знаходиться під зовнішнім управлінням і у владі маріонеток Заходу;
- Екстремізм / нацизм в Україні;

- Україна не виконує Мінських угод і порушує домовленості, а конфлікт на Донбасі триває з вини України;
- «Незаконне захоплення влади в Україні внаслідок повалення законного керівництва та прихід до влади нацистів».

В онлайн ресурсі «Newsone» антиукраїнського контенту було найбільше. Всього було виявлено 7 публікацій, які несли відверту пропаганду і повторювалися на сайті телеканалу «Zik».

Повідомлення що стосуються нацизму в Україні стали типовими для медіадискурсу російських пропагандистів. Прикладом такого повідомлення стало стала публікація 14 листопада на сайті «NewsOne» «Медведчук: Зеленский и его окружение идут по пути, которым шли только нацисты, и хотят сохранить свою власть с помощью «концлагерей» [20]. Дана стаття містить в собі маніпуляцію перемогою над нацистами, маніпуляцію повторення «не», яку в статті застосовує Віктор Медведчук. Її зміст полягав у дестабілізації політичної ситуації в країні та формуванні ненависті до чинної влади в Україні.

Антиукраїнські повідомлення, що стосувалися невиконання Україною Мінських домовленостей також були характерні для медіадискурсу російських пропагандистів. В статті опублікованій 16 листопада 2020 р. стверджувалося, що «Все действия Киева сегодня – это попытка затянуть время, продемонстрировать видимость процесса. Очевидно, украинцам уже пора думать о том, что для мира в стране нам нужна новая власть» [11]. Зміст повідомлення був спрямований на повалення української влади, та небажання України дотримуватися Мінських домовленостей.

Серед проаналізованих повідомлень також виявлено антиукраїнські наративи, що стосувалися незаконного повалення влади в Україні. В тексті стверджувалося, що «Опустевший Майдан в день государственного праздника – Дня достоинства и свободы – это объективная оценка "оранжевого" потрясения 2004 года и антиконституционного вооруженного захвата власти в

2014 г.». Дане повідомлення є маніпулятивним, типовим для антиукраїнських наративів та відповідає дискурсивній формулі «контекст – текст – зміст». Повідомлення містило в собі емоційну маніпуляцію, а зміст спрямований на нівелювання цінностей Революції Гідності [23].

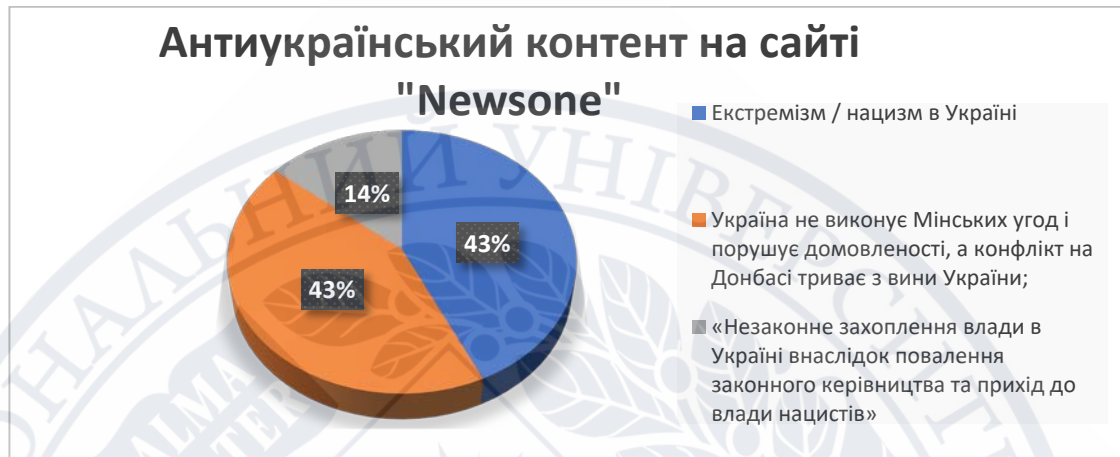

Рис. 1 Антиукраїнський контент на сайті «Newsone»
(складено автором)

Під час проведення моніторингу сайту «112.ua» виявлено 5 статей, що містили антиукраїнський контент. В них були присутня дезінформація стосовно невиконання Україною Мінських угод та маріонеткового українського уряду, що дистанційно керується Заходом.

У першому випадку прикладом антиукраїнського контенту може бути стаття, що вийшла 20 листопада 2020 р. на сайті «112.ua», яка стверджувала, що «Війна на Донбасі влаштовує Україну? План Кравчука - пустушка, яка обнуляє весь мирний процес, - Розенбаум» [13]. Дана стаття відповідає формулі «контекст – текст – зміст» і містить в собі маніпуляцію, що спрямована проти української влади. При цьому в статті видаються припущення за реальні факти.

В другому випадку прикладом антиукраїнського контенту виступає публікація з відео опублікована 7 грудня 2020 р. в якій депутат від партії «Опозиційна платформа – За життя» Ренат Кузьмін стверджує, що Конфлікт на Донбасі триває з вини України, яка дистанційно керується з США [18]. Він застосовує маніпуляції і видає власні припущення за факти. Зміст його

повідомлень в основному спрямований на проти української влади та США як супротивника РФ.

Рис. 2 Антиукраїнський контент на сайті 112.ua
(складено автором)

При дослідженні сайту телеканалу «ZIK» виявлено 4 публікації, що містили в собі антиукраїнські наративи, маніпуляцію та брехню стосовно нацистів в Україні, її дистанційного управління Заходом та невиконання Україною Мінських угод. Виявлено, що статті опубліковані на сайту телеканалу «ZIK» публікувалися також і на сайтах «NewsOne» та «112.ua». Публікуючи такий контент відразу на кількох сайтах пропагандисти мали на меті збільшити кількість людей, які його побачили та зробити впізнаваними проросійські наративи. Антиукраїнські повинні були стати звичними для української аудиторії та формувати порядок денний. Такі повідомлення спрямовані на створення у населення хибного сприйняття та «правильного» декодування повідомлень населенням, яке необхідне для пропагандистів.

Прикладом дублювання однієї статті на кількох сайтах може бути повідомлення опубліковане 14 листопада 2020 року в якому стверджувалося, що «Медведчук: Зеленський та його оточення йдуть шляхом, яким йшли тільки нацисти, і хочуть зберегти свою владу за допомогою «концтаборів»» [21]. Аналогічне повідомлення було опубліковано на сайті телеканалу «NewsOne», в кому використовувалася маніпуляція повторення «не», цінностями та емоціями.

Висвітлення України яка не дотримується мінських домовленостей є типовим для ЗМІ що поширюють пропагандистські наративи проти України як на території Російської Федерації та і на території України. Прикладом такого наративу є стаття опублікована 16 листопада 2020 р. в якій повідомляли «Все действия Киева сегодня – это попытка затянуть время, продемонстрировать видимость процесса [34]. Очевидно, украинцам уже пора думать о том, что для мира в стране нам нужна новая власть». В змісті цієї статті є заклик до повалення влади та всілякої її дискредитації.

Ще один антиукраїнський наратив було виявлено на сайті телеканалу «ZIK». В статті стверджували, що «Ми бачимо, що це західні політики на чолі зі США за підтримки п'ятої колони соросят прагнуть взяти під свій повний контроль антикорупційні органи і суди в Україні» [12]. Ці дії є настільки очевидними, що керівник посольства США змушена навіть на форумі в оточенні своїх однодумців виправдовуватися і давати якісь пояснення. Зміст цього повідомлення спрямований на переконання аудиторії яка його переглянула, що всіма подіями керує Захід. Ці наративи російська пропаганда застосовує для пояснення своїй цільовій аудиторії власних невдач та створення з країн Заходу ідеологічного супротивника задля підтримання власного режиму та об'єднання проти ворога певної частини населення яка споживає такий контент.

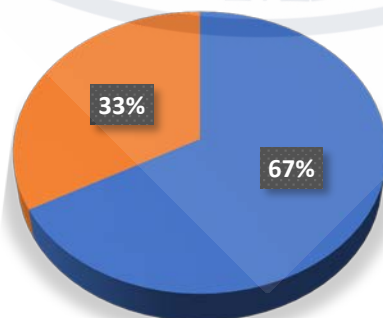
Рис. 3 Антиукраїнський контент на сайті «Zik»

(складено автором)

Антиукраїнський контент, що був опублікований на сайті Страна.ua має характер радикальної критики роблячи акцент, що в Україні історично сформований нацизм, який стосується не лише української влади, а розповсюджується і на історичні події стосовно ОУН. Стаття щодо історично сформованого нацизму в Україні була опублікована 17 листопада 2020 р. і вона повністю намагалася пояснити чому українці зараз є фашистами. У ній стверджувалося, що «Ноябрь богат на памятные украинские даты, в том числе – фашистские»[22]. Такі заголовки застосовуються для залучення більшості аудиторії які не аналізують і не читають основний текст статті, а наративи, що стосуються фашизму застосовуються ворожою пропагандою для маніпулювання перемогою у Великій Вітчизняній Війні та розпалення ворожнечі та ненависті проти українців.

Продовжуючи лінію антиукраїнської пропаганди сайт «Страна.ua» випускає статтю в якій вказано власне потрактування подій Революції Гідності та початку російської агресії проти України. В статті стверджується, що «В целом захват власти в Киеве радикально-националистическими силами – запустили процесс полураспада Украины. На юго-востоке начались массовые протесты, которые поддержала Россия» [25]. Зміст такого повідомлення був спрямований на надання альтернативного значення Революції Гідності із використанням ключових пропагандистських наративів стосовно Криму, Донбасу та нацистів в Україні які незаконним шляхом захопили владу.

Антиукраїнський контент на сайті "Страна.ua"

■ Екстремізм / нацизм в Україні

■ «Незаконне захоплення влади в Україні внаслідок повалення законного керівництва та прихід до влади нацистів»

Рис. 4 Антиукраїнський контент на сайті «Страна.ua»

(складено автором)

Дане ЗМІ показало прихильність до заяв Віктора Медведчука проти української влади, а антиукраїнська пропаганда була аналогічною до пропаганди, що продукують сайти телеканалів «ZIK», «NewsOne» та «112.ua».

Основний зміст повідомлень проаналізованого сайту «Вести.ua» стосувався нацизму в Україні та зовнішнього впливу Заходу на Україну.

Прикладом першого є повідомлення, що було у статті опублікованої 20 листопада 2020 р. в якій проводили чітку грань негативна щодо України «Медведчук заявлял, что политический кризис, вызванный антиконституционными действиями президента Зеленского и его окружения, во многом спровоцирован прямым давлением сил, осуществляющих внешнее управление Украиной» [5]. З одного боку, дане повідомлення просуває імідж Медведчука, як політика, що єдиний може стабілізувати ситуацію в країні. З іншого боку просувається пропагандистський контент проти чинної влади та України, що підкреслює прагнення даного ЗМІ отримати прибуток.

Прикладом другого антиукраїнського наративу є стаття опублікована 21 листопада 2020 р. де трактували події на майдані як нацистські «Уже гідність? На Майдане кричали "Хайль Гитлер" и ругали евреев» [39]. Стаття містила в собі оціночні судження, оскільки в статті йдеться, що не всі на майдані викрикували нацистські гасла, а лише один психічнохворий чоловік, якого взяли за основу статті.

Рис. 5 Антиукраїнський контент на сайті «Вести.ua»

(складено автором)

Матеріали, які містили в собі пропагандистський контент у більшості випадків публікували у кількох джерелах, що дозволяє більшій кількості аудиторії побачити матеріал і збільшити охоплення самих публікацій. Повідомлення з антиукраїнськими наративами стають ефективніші коли їх повторюють і до них звикає аудиторія.

Основним завданням пропагандистів стає донесення до більшої кількості населення пропагандистської інформації для отримання необхідної конотації та підвищення рівня впізнаваності серед населення.

Підсумовуючи, варто зазначити, що антиукраїнський контент що наявний в українських ЗМІ застосовує маніпулятивні технології аналогічні до пропаганди російських ЗМІ. Застосовуються технології маніпулювання цінностями свободи та гідності, емоційним забарвленням тексту, повторенням пропагандистських наративів і при цьому відбувається просування іміджу проросійських лідерів Віктора Медведчука та Рената Кузьміна.

Антиукраїнський контент в українських ЗМІ практично не відрізняється від пропагандистських наративів, які поширюються на території РФ. Пропагандистські статті відповідали дискурсивній формулі «контекст – текст – зміст», а повідомлення були спрямовані проти України та США. В проаналізованих повідомленнях Сполучені Штати постали як країна, яка дистанційно керує Україною та є ворогом для РФ.

У всіх проаналізованих пропагандистських ЗМІ підіймалася тема фашизму та націоналізму в Україні. При цьому зміст таких повідомлень завжди містив в собі маніпуляцію емоціями та розпалення ненависті проти України серед аудиторії яка споживає даний контент.

РОЗДІЛ 3. ДОВІРА НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЗМІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

3.1 Рівень довіри населення до українських ЗМІ

Одним з найважливіших соціальних інститутів сьогодення є ЗМІ. Довіра населення України ЗМІ є постійною темою у дослідженні комунікацій. Вони здійснюють обіг інформації в суспільстві, надають оцінку подій, здійснюють інформування громадян щодо трактування законодавчих рішень та дій влади, сприяють комунікації між владою та громадянами та надають аналітику щодо суспільно-важливих проблем. Державна та політична влада використовує ЗМІ для реклами та просування власних інтересів. При цьому засоби масової інформації можуть впливати на світоглядну позицію громадян у сфері політики та стабільності в країні. Зважаючи на це, проблема довіри до українських ЗМІ є актуальною.

За даними дослідження Центру Разумкова, що проведене у 2019 році серед суспільних інституцій українці найбільше довіряють ЗСУ та громадським організаціям, добровольчим батальйонам, а більша частина респондентів довіряє церкві як соціальному інституту. При цьому ЗМІ як соціальна інституція мала рівень довіри близько 56 %.

Українці найбільше довіряють Нацгвардії, Державній прикордонній службі, Державній службі з надзвичайних ситуацій та Президенту Володимиру Зеленському.

Українці показали високий рівень недовіри до політичних інституцій. Потужний рівень недовіри до законодавчої та судової гілки влади в Україні, банкам, антикорупційним органам та професійним спілкам. Показовим є той факт, що 76% населення України найбільше недовіряють ЗМІ РФ [26]. Продукування антиукраїнських наративів та сприяння розповсюдженню ненависті проти українців, стало потужним поштовхом до втрати довіри української аудиторії. При цьому пропагандисти РФ знайшли спосіб здійснювати спроби впливу на українців та втручання в український інформаційний простір. Антиукраїнські наративи ідентичні до тих, що

розповсюджують серед російської аудиторії поширюються і через українські ЗМІ.

Згідно з дослідженням наведеним Центром Разумкова, що було проведене у 2020 році виявлено, що довіра до таких соціальних інститутів як церква, ЗСУ, добровольчі батальйони, громадські організації залишається стабільно високою. При цьому рівень довіри до українських ЗМІ знизився і становить 50%.

Втома споживача інформації від постійного потоку однотипного та суперечливого політичного та іншого контенту може стати каталізатором для зменшення довіри населення до ЗМІ. Також споживач контенту бачить, що власники телеканалів намагаються переконати його у дієвості політичних сил, доцільності політичних рішень та перетягнути у свій табір. При цьому життя споживача інформації не покращується.

Ідентично до 2019 року зберігаються недовіра до політичних, антикорупційних та судових інституцій в Україні. Спостерігається стрімке зменшення довіри до ЗМІ РФ на 10 % у порівнянні з 2019 роком. Це може бути спричинено потоком постійних маніпуляцій та фейків, що продукуються пропагандистськими ЗМІ РФ [29].

Громадяни переоцінюють свою здатність відрізнити правдивий контент від пропаганди, про це свідчить опитування проведене Київським міжнародним інститутом соціології. Дане дослідження показало, що населення найбільше довіряє та отримує інформацію з центральних українських телеканалів. Друге місце, маючи майже втричі меншу довіру, посідають інтернет-сайти, яким довіряють 27,5% українців. Близько 23,5%, що становить чверть від усіх респондентів соціальним мережам. З цього можна зробити висновок, що визначальними для формування порядку денного українців та поширення антиукраїнських наративів є телебачення.

Довіра населення до центральних українських телеканалів залишає потужною, а згідно з дослідженням українці споживають контент з телеканалів щодо подій в Україні та світі.

Значна частина населення України споживає інформацію з телеканалів, які не є пропагандистськими. До таких ЗМІ відносять телеканали «1+1», «ICTV», «СТБ», «Україна», «Інтер». Дані телеканали та їх сайти надають об'єктивну інформацію та не містять антиукраїнського контенту.

Стосовно соціальних мереж, дослідження показує, що найбільше користувачі довіряють Facebook як мережі, з якої вони отримують інформацію. Значну частину респондентів становлять ті, хто користуються соцмережею Інстаграм, їх частка складає 33,5%.

Проросійським соцмережам довіряють менше користувачів – 15% довіряють ВКонтакте і 10% респондентів довіряють мережі «Однокласники». В цілому кожен п'ятий користувач отримує інформацію з російських соцмереж.

Зберігається тенденція до самовпевненості українців стосовно своєї здатності визначати маніпуляцію та фейки. Станом на 2021 рік більше половини населення впевнені, що вони практично завжди можуть ідентифікувати якісну інформацію від дезінформації й ідентифікувати фейки. Тільки 26,5% респондентів вважають, що вони можуть це зробити в меншості випадків або взагалі не можуть ідентифікувати фейк від правдивої інформації. Ця ситуація зберігається з минулого року. При цьому лише 15% населення вбачають потребу в отриманні інформації про те, як розпізнавати дезінформацію і фейки.

В дослідженні зазначено, що серед респондентів, які можуть ідентифікувати дезінформацію і фейки, лише чверть бачать для себе потребу в отриманні інформації, як можна їх ідентифікувати. При цьому впливає, що серед респондентів панує низьке розуміння важливості цього питання. Це може бути позначене на тому, як відбувається конотація в українців відносно актуальних суспільних подій. Як наслідок, резонансні події, можуть мати як проросійську, так і проукраїнську конотацію у населення.

В дослідженні яке було проведене організацією «Детектор медіа» було виявлено, що менша половина українців висловили впевненість у тому, що

першою війну почала РФ. Інша частина українців вважають, що війну почала Україна або не визначилися. Дослідження показало, що минулого року більше половини респондентів називали РФ як державу-агресора, що почала війну та незаконно захопила території України. Зважаючи на це спостерігається «просідання» нелінійного конфлікту України та РФ в інформаційному просторі [41]

Чинниками, які могли вплинути на падіння довіри населення до ЗМІ можуть бути:

- споживачі інформації рідко аналізують та раціонально обирають джерела інформації аудиторія проросійських телеканалів може поповнюватися;
- відсутність критичного ставлення до контенту, який громадяни отримують від телеканалів та інтернет-сайтів [2];
- формування «партійних телеканалів», що може формувати чітку аудиторію, що довіряє проросійським ЗМІ на території України.
- втому від негативу, тому українці частково задовольняють потребу в позитивному контенті за рахунок проросійських ЗМІ, і в дослідженні Центра Разумкова за 2020 рік яскраво видно, що прихильники ОПЗЖ віддають перевагу розважальним серіалам;
- Послаблення карантину призвело до зменшення інтересу до новин оскільки серед споживачів контенту посилилася втому від потоку політичної інформації;
- збільшення кількості маніпулятивного та антиукраїнського контенту.

Підсумовуючи варто зазначити, що довіра до українських ЗМІ в інформаційній війні проти України. В умовах відсутності навичок відсіювання фейків від правдивої інформації українські ЗМІ можуть формувати як проросійську, так і проукраїнську конотацію подій.

Довіра в цілому до українських ЗМІ падає у порівнянні з 2019 роком. Це може бути спричинено різними факторами в тому числі й втому українців

від негативу, що їм подають в ЗМІ та втому від новин, за якими стежили під час карантину. При цьому залишається стабільною висока довіра до українських телеканалів, які може використати РФ для поширення антиукраїнських наративів.

3.2 Рівень довіри до ЗМІ «NewsOne», «ZIK», «112.ua», «Вести.ua», «Страна.ua»

Засоби масової інформації завжди відігравали важливу роль у формуванні суспільної думки. В умовах розвитку українського суспільства виникає загроза, що ЗМІ з проросійською риторикою можуть здійснювати вплив на українську аудиторію і формувати порядок денний, використовуючи антиукраїнські наративи. При цьому рівень довіри до таких ЗМІ може збільшуватися. Постає гостро питання довіри населення до ЗМІ, які надають проукраїнський контент.

Виробники інформації враховують особливості сприйняття інформації аудиторією, для досягнення конкретної мети. Вони прагнуть впливати на аудиторію застосовуючи інформаційно-маніпулятивні технології, що спрямовані на певний тип аудиторії. В свою чергу, аудиторія сприймає інформацію спираючись на свій досвід, поінформованість, уподобання у контенті, політичні переконання, рівня емоційного світосприйняття. Керуючись цими особливостями, аудиторія може поділятися на кластери, яким властиві свої типологічні характеристики.

Український спеціаліст в галузі комунікативних технологій Георгій Почепцов з цього приводу зазначив, що існує велика кількість дії, які за рівнем своєї дієвості можна порівняти з кінетичними. Однією з таких дій є застосування інформаційної зброї, яка є деструктивною і практично невідчутною для населення.

Більшість людей не помічає впливу інформації, оскільки вона не вибухає і не стріляє як вогнепальна зброя чи вибухівка «С4». При цьому в інформаційному просторі вона призводить до руйнівних наслідків. Інформаційна зброя впливає на свідомість людей, але при цьому така зброя не може змусити людину діяти якимось певним чином, вона може створювати підґрунтя для роздумів [30].

В умовах військової та інформаційної агресії з боку РФ проти України дослідження проблеми медійного впливу на суспільну думку, настрої населення, довіру громадян до інших ЗМІ, влади та реформ в країні є необхідним.

Провідна компанія медійного ринку «Детектор медіа» 2017 року провела дослідження надала звіт, у якому вказала, що РФ може здійснювати вплив на такі країни: Україна, Грузія, Угорщина та Чехія. В даному дослідженні окреслили можливості та ресурси, якими володіє країна та протидію, яку здійснюють демократичні країни. Згідно з даними дослідження РФ може здійснювати інформаційний вплив на Угорщину, Грузію, Україну та Чехію [6].

Експерти дійшли висновків, що в усіх країнах медійний простір є сприятливим для інформаційних впливів і цьому є свої причини. Олігархи володіють майже всіма основними ЗМІ в Україні і можуть формувати порядок денний для свого електорату, відбувається зниження рівня довіри до ЗМІ, які не застосовують маніпуляції та антиукраїнські наративи, але можуть поширювати фейки, міфи та мало уваги приділяти медіаграмотності громадян тощо. При цьому згідно з цим дослідженням Україна активно протидіє пропаганді РФ і завдяки ряду аналітичних установ та громадських організацій, які активно досліджують пропаганду та інформують громадян про її небезпеку. Україна зробила багато кроків у протидії пропаганди, але лише зараз почали забороняти відверто пропагандистські канали Віктора Медведчука, при цьому залишаються ще онлайн ЗМІ, які досі здійснюють пропаганду і не є забороненими такі, які «Вести ua» та «Страна.ua».

Україні необхідно встояти в таких умовах і для цього необхідна консолідація населення, довіра до ЗМІ, які формують адекватне бачення подій. в додаток до цього, держава повинна здійснювати широкомасштабну інформаційну політику з реагуванням на сучасні виклики ворога.

Довіра українців до ЗМІ є одним з найважливіших критеріїв для дослідження наповнення інформаційної складової, оцінки електоральних настроїв, медіаграмотності, а також подальшої розробки державної інформаційної політики, тактик протистояння інформаційній зброї та інформаційним маніпуляціям.

Дослідження, що було проведено Центром Разумкова показало, що рівень довіри до ЗМІ, які просувають російську пропаганду у 2020 році зріс. У 2020 році довіра до каналу «112 Україна» зросла, а в порівнянні з 2018 та 2019 роками це найвищий показник. Така сама ситуація спостерігається з телеканалом «ZIK» та «Newsone», які за останні 2 роки набрали довіру у населення України та продовжували вести антиукраїнську діяльність та розповідати про нацистів при владі в Україні.

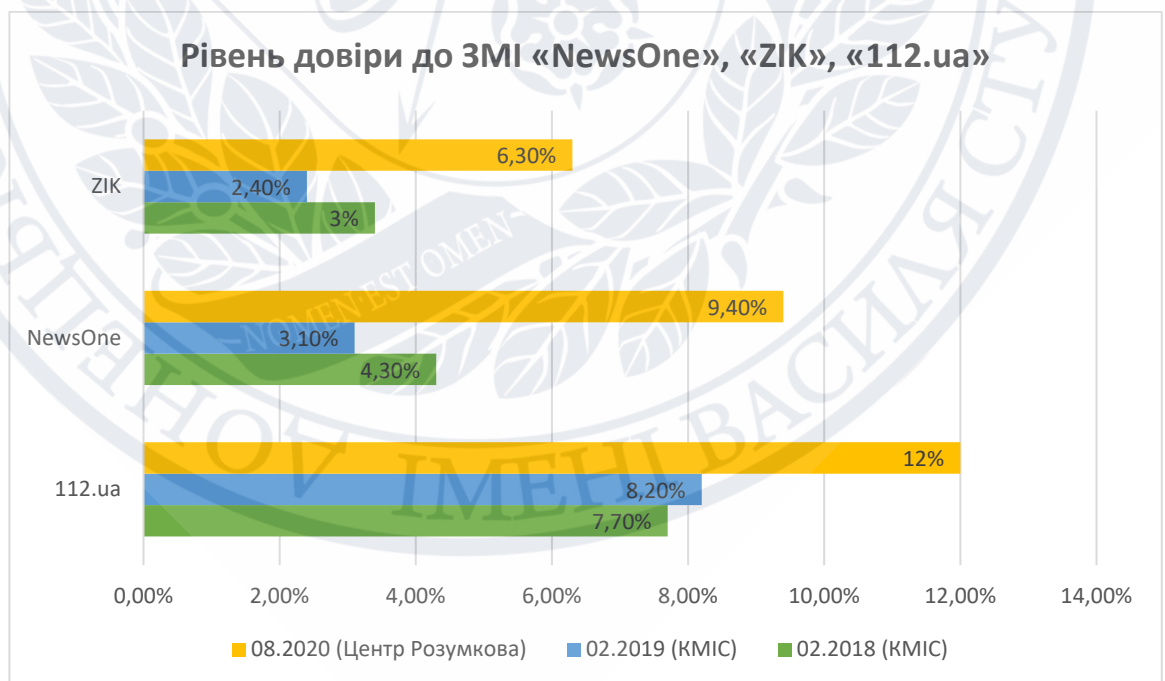

Рис. 6 Довіра до українських телеканалів станом на 2020 рік

Також в даному дослідженні Центра Разумкова зазначають, що серед прихильників партії Слуга народу найпопулярнішими продовжують

залишатися 1+1 (35%), Україна (22%), СТБ (21%). В свою чергу, можна стверджувати, що прихильники ОПЗЖ віддають перевагу телеканалам 112 Україна (34%), Newsone (33%), Інтер (25%) і Україна (24%).

Згідно з дослідженням Центру Разумкова українці з центральних областей віддають найбільше довіряють телеканалам 1+1, ICTV, Прямому каналу, Еспресо ТВ та 24 каналу. Населення півдня та сходу України віддає перевагу Інтеру, 112.Україна та NewsOne [44].

З цього випливає, що в Україні формуються «партійні телеканали», власниками яких є лідери політичних партій, і їм довіряють глядачі, що в свою чергу може нести загрозу для критичного мислення громадян.

Беручи до уваги телеканали, яким обирають українці та кому вони довіряють, варто зазначити, що Україна перебуває на порозі формування ситуації, яка була характерна для Америки у 80-тих роках XX століття, коли ЗМІ почали набувати чіткого партійного забарвлення та проводили чітку консервативну та ліберальну лінію. Спостерігається, що і в Україні формується два полюси серед телеканалів. Один полюс проросійський і охоплює телеканали «Інтер», «112 Україна», «Newsone», «ЗІК». До другого полюсу варто віднести «Прямий», «5 Канал», «Еспресо-TV».

Ідеологічне розташування ЗМІ в інформаційному просторі має як позитивні, так і негативні сторони. Вони є важливими для інформаційної безпеки України оскільки проросійські ЗМІ ведуть активну антиукраїнську діяльність, впливає на певну частину українців.

З одного боку, важливим є те, що не тільки прокремлівські наративи та відвертий антиукраїнський контент надається українцям, і при цьому залишаються телеканали, які є більш патріотичними і прозахідними, і спростовують пропаганду та негатив, що подається проти України. З іншого боку ЗМІ які просувають антиукраїнський контент не повинні діяти на території України, оскільки вони можуть ставити під загрозу інформаційну безпеку держави.

Сайти телеканалів «112 Україна» та «NewsOne» продовжують функціонувати та нести загрозу інформаційній безпеці. Попри указ ради РНБО який підписаний Президентом Зеленським 2021 року про введення санкцій проти телеканалів Медведчука «ZIK», «112 Україна» та NewsOne», вони функціонують і отримали нові доменні імена.

Доменні імена пропагандистських сайтів були розделеговані, але при цьому працює редирект, що дозволяє пошукачам перейти з 112.ua. на адресу 112ua.tv та споживати пропагандистський контент. Так само із сайтом телеканалу newsonе.ua читачів перенаправляють на newsonеua.tv, а з zik.ua — на zikua.tv.

Зважаючи на дослідження Центра Разумкова видно, що прогресує тенденція до зростання довіри аудиторії до «партійних телеканалів» і «партійних ЗМІ» в цілому, при цьому більшість споживачів не цікавить, хто є власниками цих медіаресурсів [35].

Така тенденція серед аудиторії ЗМІ не є позитивною. Те, що зросла довіра до так званих партійних телеканалів, радше є негативною тенденцією. Оскільки всі моніторинги контенту цих каналів показують, що вони дуже далекі від дотримання журналістських стандартів, часто вдаються до маніпуляцій, викривлення дійсності і навіть до дезінформації. І що українці починають довіряти їм більше, це тривожний сигнал, і це – питання медіаграмотності в нашому суспільстві [14].

Дослідження проведене громадською організацією «Детектор медіа» показало, що підвищився рівень споживаності контенту сайту «Вести.ua» у 2020 році на 1 % у порівнянні з 2019 роком. А за дослідженнями інституту масової інформації сайт «Страна.ua» став лідером з переглядів новин у 2020 році. Росія є другою країною, яка забезпечує трафік подібним українським сайтам. Лише для Rbc.ua користувачі з Росії не входять до трійки країн, які надають найбільше переглядів. Найбільше переглядів з Росії мають: Korrespondent.net – 13,81%, Gordonua.com – 11,21%, Strana.ua – 11,16% [33].

Після заборони медіаресурсу Віктора Медведчука у суспільстві постало важливе питання: що робити із ЗМІ які створюють аналогічні антиукраїнські наративи.

Припинення діяльності медіаресурсів «112 Україна», «NewsOne», «ZIK», які поширювали антиукраїнську пропаганду, є неодмінною умовою захисту українського інформаційного простору, але при цьому не достатньою.

Рішення може бути оскаржене у Верховному суді перейде до інших ЗМІ, що продукують антиукраїнські наративи. Згідно з дослідженнями організації «Детектор медіа» та аудиторія пропагандистських ЗМІ, таких як «Страна», «Вести» та телеканалу «Наш» зростає. Заблокувати діяльність цих ЗМІ рішенням РНБО не є можливим [4].

Підсумовуючи варто зазначити, що потрібно ухвалити один основний закон, що стосуватиметься антиукраїнської діяльності, в якому можуть міститися всі ключові питання, стосовно антиукраїнської пропаганди.

Даний закон повинен чітко окреслював ключові категорії, що є антиукраїнською діяльністю та яку відповідальність вона передбачає. Якщо, конкретне ЗМІ чи журналіст напише чи скаже щось подібне до «Росія – не агресор» або «ніякої анексії Криму не було», «в Україні при владі нацисти», «Україна обстрілює мирні квартали та не дотримується Мінських домовленостей», «на Донбасі громадянська війна» та інші, то за це повинні бути конкретні наслідки та відповідальність. Необхідність ухвалення такого закону обумовлена інформаційною війною, яка триває вісім років. Подібний закон може стати каталізатором, оскільки він дозволить визначити що робити з тим чи іншим медіа, що здійснює антиукраїнську діяльність на території України. Можна буде чітко розуміти за що медіа несе покарання, та яке покарання за це може передбачатися.

ВИСНОВОК

Проблема інформаційної безпеки та впливу медіа вивчена і набути знання можна використовувати на практиці. Проблема досліджувалася як у методах використання медіа, так і у методах протидії деструктивним медіавпливам. Є велика перспектива дослідження, так, як її методи змінюються і конфлікт не закінчений.

Комплексне дослідження впливу онлайн медіаресурсів не інформаційну безпеку України в контексті російсько-української війни дало змогу зробити наступні висновки:

1. Систематизований досвід забезпечення інформаційної безпеки України в рамках веденні російсько-української війни. Українські ЗМІ можуть надавати об'єктивну та неупереджену інформацію, яка буде спиратися на факти з достовірних джерел, за допомогою ЗМІ можна поширювати контрпропаганду, захищаючи цим самим громадську думку від дії маніпуляційних впливів з боку інших держав, ЗМІ висвітлюють роботу державних структур і дозволяють суспільству слідкувати за діями держслужбовців. Також українські ЗМІ виступають у якості альтернативи по відношенню до державних джерел інформації й цим забезпечують динамічну стабільність в інформаційному просторі.

Слід зазначити, що вітчизняні мас-медіа можуть виконувати роль засобів політичної агітації та реклами, що не сприяє підвищенню якості функціонування інформаційної безпеки. При цьому держава-агресор може застосовувати пропагандистські технології в українських ЗМІ задля досягнення своїх загарбницьких цілей.

2. Були виокремлені основні фактори, що загрожують інформаційній безпеці України. Серед них – спроможність ЗМІ надавати настроям людей негативного значення подіям і зробити свій внесок у створення напруженості та ненависті у суспільстві, загроза посилення впливу власників ЗМІ, які відкрито поширюють пропаганду проти України через ЗМІ. Також важливою

залишається загроза комерціалізації діяльності ЗМІ, які можуть продукувати замовні матеріали спрямовані на псування іміджу владних структур та створення позитивного іміджу лідерів держави-агресора.

3. Проаналізувавши українські онлайн ЗМІ, можемо стверджувати, що в українських ЗМІ присутні антиукраїнські наративи, що є характерними для російських пропагандистських ЗМІ. Виявлені антиукраїнські наративи, такі як вислови, що дискредитують Євромайдан 2013–2014 років та українських військових, Україна є проблемною країною, Україна не виконує Мінських угод і порушує домовленості», «Крим є російським», екстремізм чи нацизм в Україні, Дискредитація чинної влади в особі президента Володимира Зеленського та депутатів, Україна – «державна, яка не відбулась» або «державна-невдаха», Утиски російськомовних громадян в Україні, «Донбас є і завжди був російським», будівництво Північного потоку, «Незаконне захоплення влади в Україні внаслідок повалення законного керівництва та прихід до влади нацистів» стали звичними для проросійських ЗМІ, що діють на території України. Такими ЗМІ стали онлайн ресурси «ZIK», «112.ua» та NewsOne», «Вести.ua», «Страна.ua». При цьому заборонені ЗМІ Медведчука продовжують функціонувати, змінивши доменні імена.

Варто зазначити, що матеріали, які містили в собі антиукраїнський контент у більшості випадків публікували у кількох джерелах, що дозволяє пропагандистам донести його до більшої кількості населення, збільшити охоплення публікацій та збільшити рівень впізнаваності серед населення.

4. Визначена специфіка антиукраїнського контенту в українських ЗМІ. Протягом дослідження виявлені антиукраїнські наративи які збігаються з ідентичними, які просуваються російськими пропагандистами на території РФ. Пропагандистські статті відповідали дискурсивній формулі «контекст – текст – зміст», а повідомлення були спрямовані проти України та США. В проаналізованих повідомленнях Сполучені Штати постали як країна, яка дистанційно керує Україною та є ворогом для РФ. Відбувалося застосування маніпуляцій цінностями свободи та гідності, емоційним забарвленням тексту,

повторенням пропагандистських наративів і при цьому відбувається просування іміджу проросійських лідерів Віктора Медведчука та Рената Кузьміна.

5. Довіра населення до українських ЗМІ залишається однією з найважливіших факторів що впливають на інформаційну безпеку. Довіра до російських ЗМІ залишається низькою, але на фоні збільшення довіри до проросійських онлайн ЗМІ та телеканалів та відсутності критичного ставлення населення до контенту, пропагандистські ЗМІ отримують більше охоплення аудиторії та здійснюють поширення антиукраїнського контенту.

6. Аналізуючи рівень довіри до ЗМІ виявлено, що в онлайн ресурсів «ЗІК», «112.ua» та NewsOne» рівень довіри зріс попри застосування антиукраїнського контенту. Прихильники партії ОПЗЖ стали вже сформованою аудиторією, що споживає антиукраїнський контент.

Україні необхідно прийняти законодавство, в якому чітко буде розписано, що є антиукраїнським контентом та відстежувати його в інформаційному просторі. Це допоможе регулювати інформаційний простір та зменшити рівень антиукраїнського контенту, що формує порядок денний у певної частини населення.

Дане дослідження є актуальними, оскільки досі діють ЗМІ які відкрито поширюють антиукраїнський контент в українському інформаційному просторі, а кількість людей, що довіряє їм збільшилася. Цікавим було б у наступних дослідженнях порівняти результати моніторингу використання антиукраїнського контенту у різних регіонах України на фоні подій, які відбуваються у країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва М. Порівнюємо антиукраїнські наративи кремлівської пропаганди в Білорусі та в Україні. Європейська експертна асоціація. URL: <https://uaeuxperts.org/sravnivaem-antiukrainskie-narrativy-kremlevskoj-propagandy-v-belarusi-i-v-ukraine-ukr/> (дата звернення 18.03.2021).
2. Аксьонова Н. Дослідження впливу мас-медіа в умовах інформаційної війни. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. 2017. Вип. 48. С. 480-493. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3496:doslidzhennya-vplyvu-mas-media-v-umovakh-informatsijnovivijni&cat=81&Itemid=415 (дата звернення 02.03.2021).
3. Бакулев Г.П. Массовая коммуникация: Западные теории и концепции. М.: Аспект Пресс, 2005. 176 с. URL: <https://altairbook.com/go2/461450195.html#form> (дата звернення 24.02.2021).
4. Боротьба з ворожими ЗМІ: яких законів не вистачає Україні? Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3186186borotba-z-vorozimi-zmiami-akih-zakoniv-ne-vistacae-ukraini.html> (дата звернення 02.03.2021).
5. Виктор Медведчук не допустит внешнего управления Украиной – СМИ. «Вести.ua». URL: <https://vesti.ua/politika/viktor-medvedchuk-ne-dopustit-vneshnego-upravleniya-ukrainoj-smi> (дата звернення 02.03.2021).
6. Індекс інформаційного впливу Кремля. Media Sapiens. URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/18913/2017-05-16-indeks-informatsiynogo-vplyvu-kremlya/> (дата звернення 02.03.2021).
7. Головка А. А. Роль ЗМІ в сучасній інформаційній війні. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 309-311. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_79 (дата звернення 18.03.2021).
8. Головка А.А. Діяльність сучасних ЗМІ в контексті інформаційної безпеки України. *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2016. С. 85–87. URL:

http://old2.niss.gov.ua/public/File/2019_01_17/dis_Holovka.pdf (дата звернення 20.03.2021).

9. Григор'єв О. Ю. Сутність і класифікація інформації у менеджменті. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2006. № 567. С. 39–46. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/35808/1/9_39-46.pdf (дата звернення 20.03.2021).

10. Громико І., Саханчук Т., Зінов'єв О. Державна домінантність визначення інформаційної безпеки України в умовах протидії загрозам. *Право України*. 2008. № 8. С. 130-134. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravoukr_2008_8/ (дата звернення 20.03.2021).

11. Розенбаум: План ОРДЛО по Донбассу исключает возможность Украины отказаться от выполнения Минских соглашений. NewsOne. URL: https://newsoneua.tv/opinions/rozenbaum_plan_ordlo_po_donbassu_isklyuchaet_v_ozmozhnost_ukrainy_otkazatsya_ot_vypolneniya_minskih_soglasheniy.html.html (дата звернення 08.03.2021).

12. «Опозиційна платформа - За життя»: Жалюгідні спроби Крістіни Квін виправдатися за те, що зовнішнє управління США привело Україну до катастрофи, є брехнею і маніпуляцією. ZIK. URL: https://zikua.tv/news/politics/opozytsiina_platforma_zh_zhyttia_zhaliuhidni_sprob_y_kristiny_kvyn_vypravdatysia_za_te_shcho_zovnishnie_upravlinnia_ssha_pryvel_o_ukrainu_do_katastrofy_ie_brekhneiu_i_manipuliatsiieiu_987543 (дата звернення 18.03.2021).

13. Війна на Донбасі влаштовує Україну? План Кравчука - пустушка, яка обнуляє весь мирний процес, - Розенбаум. 112ua.tv. URL: <https://112ua.tv/politika/voyna-na-donbasse-ustraivaet-ukrainu-plan-kravchuka--pustyshka-kotoraya-obnuluyaet-ves-mirnyy-process--rozenbaum-558172.html> (дата звернення 02.03.2021).

14. Експерти оцінили вплив «партійних телеканалів» на українців. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3108751-eksperti-ocinili-vpliv-partijnih-telekanaliv-na-ukrainciv.html> (дата звернення 02.03.2021).
15. Квіт С. Масові комунікації. Підручник. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 206 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1090/Kvit_%20ass%20Communications.pdf;jsessionid=CDB2EE70B5D1A79B688F58FF9C573FDE?sequence=1 (дата звернення 27.02.2021).
16. Кондратюк М. О. Інформаційна війна та роль мас-медіа в міжнародних конфліктах. *Вісник Харківської державної академії культур*. 2013. Вип. 41. С. 108-113. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=hak_2013_41_15 (дата звернення 18.03.2021).
17. Концепция лидеров мнения – Бібліотека BukLib.net. URL: <https://buklib.net/books/30297> (дата звернення 27.02.2021).
18. Кузьмін: Конфлікт на Донбасі триває з вини України, яку на це штовхають США, - заявив посол Канади. 112ua.tv. URL: <https://video-ua.112ua.tv/kuzmin-konflikt-na-donbasi-tryvaie-z-vyny-ukrainy-iaku-na-tse-shtovkhaiut-ssha-zaiavyv-posol-kanady-338045.html> (дата звернення 08.03.2021).
19. Макух-Федоркова І. І. Наукове вивчення впливу ЗМІ в дослідженнях американського політолога Гарольда Лассуела. Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2016. Вип. 3-4. С. 135-146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mfapim_2016_3-4_14 (дата звернення 26.02.2021).
20. «Медведчук: Зеленский и его окружение идут по пути, которым шли только нацисты, и хотят сохранить свою власть с помощью «концлагерей». NewsOne. URL: <https://newsoneua.tv/news/politics/medvedchuk>

_zelenskiy_i_ego_okruzhenie_idut_po_puti_kotorym_shli_tolko_nacisty_i_hotyat_sohranit_svoyu_vlast_s_pomoshhyu_konclagerey.html (дата звернення 08.03.2021).

21. Медведчук: Зеленський та його оточення йдуть шляхом, яким йшли тільки нацисти, і хочуть зберегти свою владу за допомогою «концтаборів». ZIK. URL: https://zikua.tv/news/politics/medvedchuk_zelenskiyisk_yi_ta_ioho_otochennia_idut_shliakhom_iakym_ishly_tilky_natsysty_i_khochut_zberehty_svoiu_vladu_z_dopomohoiu_kontstaboriv_987135 (дата звернення 08.03.2021).

22. Ноябрь богат на памятные украинские даты, в том числе фашистские. Страна.ua. URL: <https://strana.ua/opinions/301459-nojabr-bohat-na-pamjatnye-ukrainskie-daty-v-tom-chisle-fashistskie.html> (дата звернення 08.03.2021).

23. Опустевший Майдан в день государственного праздника – Дня достоинства и свободы – это объективная оценка «оранжевого» потрясения 2004 года и антиконституционного вооруженного захвата власти в 2014 г. Newsone. URL: https://newsoneua.tv/news/politics/opustevshiy_maydan_v_den_gosudarstvennogo_prazdnika__dnya_dostoinstva_i_svobody__eto_obektivnaya_ocenka_oranzhevogo_potryaseniya_2004_goda_i_antikonstitucionnogo_vooruzhenno_go_zahvata_vlasti_v_2014_g.html (дата звернення 18.03.2021).

24. Осипова Н. Г., Юрченко Е. И. Средства массовой информации в современном обществе: теоретико-методологический анализ новейших подходов. *Вестник Московского университета. Сер. 18. Социология и политология*. 2010. № 1. С. 64–85. URL: <https://rucont.ru/efd/467609> (дата звернення 24.02.2021).

25. От «хорошего настроения» до массовых убийств. Почему в Украине семь лет назад случился Евромайдан. Вести.ua. URL: <https://strana.ua/news/302150-evromajdan-kohda-nachalas-revoljutsija-dostoinstva-prichiny-i-khronolohija-sobytij.html> (дата звернення 08.03.2021).

26. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків. Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadiamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv> (дата звернення 02.03.2021).

27. Панченко, О. А. Роль засобів масової інформації в системі державного управління інформаційною безпекою. *Вісник Академії митної служби України*. 2020. №1 (24). С. 97-101. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4092> (дата звернення 23.02.2021).

28. Періодизація розвитку досліджень феномену масових комунікацій. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». URL: http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=us_publication&group=4&us_publication=521 (дата звернення 20.03.2021).

29. Початок нового політичного року: довіра до соціальних інститутів. Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/pochatok-novogo-politychnogo-roku-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-lypen-2020r> (дата звернення 02.03.2021).

30. Почепцов. Г. Человеческое измерение гибридных и диффузных войн. *Osvita.mediasapiens.ua*. URL: <https://ms.detectormedia/mediaanalitika/post/19961/2017-11-05-chelovecheskoe-izmerenye-gybrydnykh-y-dyffuznykh-voyn/> (дата звернення 02.03.2021).

31. Причиненко А. Ю. Бірмінгемська школа культурних досліджень: модель кодування / декодування Стюарта Холла. *Наукові записки НаУКМА*. 2010. Т. 108. Політичні науки. С. 16-20. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3764/Prychynenko_%20Birminhemska_shkola.pdf;jsessionid=B76680AD4E95313FF81704AC990C598F?sequence=1 (дата звернення 26.02.2021).

32. Про протидію негативному впливу інформаційної пропаганди іноземних та вітчизняних засобів масової інформації. Ратнівська Районна

державна адміністрація. URL: <http://ratadmin.gov.ua/upravlinnia-iustytstii-informuie/item/2473-pro-protydiyu-negatyvnomu-vplyvu-informaciyi-propagandy-inozemnyh-ta-vitchyznyanyh-zasobiv-masovoyi-informaciyi> (дата звернення 20.03.2021).

33. Рейтинг топсайтів України. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/rejtyng-top-sajtiv-ukrayiny-i34992> (дата звернення 10.04.2021)

34. Розенбаум: План ОРДЛО по Донбассу исключает возможность Украины отказаться от выполнения Минских соглашений. Zik. URL: https://zikua.tv/ru/blogs/rozenbaum_plan_ordlo_po_donbassu_isklyuchaet_vozmozhnost_ukrainy_otkazatsya_ot_vypolneniya_minskih_soglasheniy_987281 (дата звернення 18.03.2021).

35. Сайти «112 Україна» та NewsOne переїхали на нові домени через блокування старих. Hromadske. URL: <https://hromadske.ua/posts/sajti-112-ukrayina-ta-newsone-pereyihali-na-novi-domeni-cherez-blokuvannya-starih> (дата звернення 02.03.2021).

36. Сатпаєв С. Фейкові новини, хто як і навіщо. Український інтерес. URL: <https://uain.press/articles/fake-news-981227> (дата звернення 18.03.2021).

37. Теорії засобів масової інформації. Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/16010717/sotsiologiya/teoriyi_zasobiv_masovoyi_informatsiyi (дата звернення 24.02.2021).

38. Торяник В. М. Інформаційна безпека як складова національної безпеки держави. Роль ЗМІ в забезпеченні інформаційного суверенітету України. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2. С. 51-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_6.2_12 (дата звернення 20.03.2021).

39. Уже гідність? На Майдане кричали «Хайль Гитлер» и ругали евреев. Вести.ua. URL: <https://vesti.ua/kyiv/uzhe-gidnist-na-majdane-krichali-hajl-gitler-i-rugali-evreev> (дата звернення 08.03.2021).

40. Україна в інформаційному просторі Росії та Білорусі: основні наративи. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukr>

ayina-v-informatsijnomu-prostori-rosiyi-ta bilorusi-osnovni-naratyvy-i35175 (дата звернення 18.03.2021).

41. Довіра до ЗМІ, вплив російської пропаганди, медіаграмотність в Україні. Презентація дослідження. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2661632-dovira-do-zmi-vpliv-rosijskoi-propagandi-mediagramotnist-v-ukraini-prezentacia-sociologichnogo-doslidzennia>.

42. Філософські погляди та ідеї Еріха Фрома. Реферат – Освіта. UA. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13030/> (дата звернення 24.02.2021).

43. Шульга В.І. Сучасні підходи до трактування поняття інформаційна безпека / *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5514> (дата звернення 20.03.2021).

44. Як змінились уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019р. та початку пандемії COVID-19 Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylys-upodobannia-ta-interesy-ukraintsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pislia-vyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r.html> (дата звернення 02.03.2021).

45. Katz, E., Lazarsfeld, P. (1955) Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communication. Glencoe, IL : *The Free Press*. 2015. P. 1-4. URL: https://www.researchgate.net/profile/Andreas-Hepp-3/publication/328078453_KatzLazarsfeld_1955_Personal_Influence/links/5e4c8e4b92851c7f7f456bd2/Katz-Lazarsfeld-1955-Personal-Influence.pdf (дата звернення 27.02.2021).

46. Umma KZ. Al. Ferdivfd De Saussure: s structuralism and his role in modern linguistics. *Jurnal Lisanu ad-Dhad*. 2015. Volume 2, No 1. No 1. P. 1-19. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/235573338.pdf>.

47. Grosswiler P. Jürgen Habermas: Media Ecologist? *Proceedings of the Media Ecology Association*. 2001. Volume 2. P. 22-31. URL: <https://www.mediaecology.org/resources/Documents/Proceedings/v2/v2-03-Grosswiler.pdf>